

MARIA, ZINNEBEELD VAN HOOP

Troosteres der bedroefden

‘Doet Onze Lieve Vrouwe van Kevelaer nog iets speciaals?’, vroeg iemand ooit aan schrijver Gerard Reve. Maria doet iets heel speciaals, denk ik: zij luistert. En dat is precies wat wij in onze tijd, waarin mensen elkaar overschreeuwen en aftroeven met meningen, meer dan ooit nodig hebben.

Jaren geleden zag ik het tv-fragment waarin Gerard Reve in het bedevaartsoord Kevelaer staat. ‘Wat is voor jou het bijzondere van Kevelaer?’, wordt hem gevraagd.

‘Elk heiligdom van Maria heeft z’n eigen charme’, antwoordt de schrijver, ‘maar ik vind Kevelaer iets intiems hebben, iets romantisch dat het voor mij bijzonder geliefd maakt.’

Zelf zou ik dit bedevaartsplaatsje, net over de grens in Duitsland, niet treffender kunnen beschrijven. Voor mij is de charme bovendien dat het sacrale en het alledaagse zich er zo prachtig vanzelfsprekend mengen: tussen de Kaffee und Kuchen en het slenteren door de charmante winkelstraatjes door nog effies bij Onze Lieve Vrouwe aan. De rust, de gemoedelijkheid, het is ware schoonheid. En in het avondlicht worden de Basiliek en de Kaarsenkapel ronduit magisch! Kortom, ik ben fan, sterker, ik ben er echt geraakt.

Moeder van de Hoop

Het verhaal van Kevelaer is een mooi, klein verhaal: in 1641 keerde een marskramer huiswaarts. Bij het vallen van de avond, toen hij zijn avondgebed deed, hoorde hij ineens een stem zeggen: ‘Gij zult mij hier een klein kapelleken bouwen.’ In het interview verklaart Reve waarom Maria van Kevelaer ‘Troosteres der Bedroefden’ wordt genoemd: ‘Het was in de Dertigjarige Oorlog. Grote delen van Duitsland waren gebrandschat, verwoest, geplunderd. De pest en andere ziektes woedden en er was eigenlijk helemaal geen hoop meer. De mensen wilden eigenlijk niet een echt wonder hebben, ze waren al blij met iets of iemand, een teken waardoor zij in hun lijden en verlies getroost konden worden.’

En toch, denk ik, is dit wel een wonder: het is middenin een oorlog, niets is meer zeker, mensen hebben dierbaren verloren, alles wordt bedreigd of is kapot. Hoe, vraag je je af, kan hier ooit weer iets bloeien? En dan, heel voorzichtig, wordt er met dat visioen van die marskramer een zaadje geplant, in die verschroeide aarde: een verhaal dat de kilte verdrijft en harten verwarmt, een verhaal dat hoop geeft.

Foto: Inwijding kaars Mariakapel Kevelaer (2025)

Ja, een kapelletje! Het kan met elkaar gebouwd worden, wellicht - ik verzin het maar even - met stenen uit die puinhoop. Voilà, hoe sterk kan een beeld van hoop zijn? Dat kapelletje moest er komen. En het kwam er, nog vóór het einde van die oorlog.

En nu kun je zeggen: wat heb je daar nu aan? Maria dóet toch niks?! Maar ik ben niet van plan om cynisme een stem te geven. Dat je, in alle uitzichtloosheid, een plek hebt waar je je machteloosheid kunt neerleggen, waar je iets met dat gevoel kunt, dát is de echte kracht. Van Maria in vele levens trouwens; niet voor niets noemde paus Franciscus haar 'de Moeder van de Hoop'.

De hoop en het horen

Op haar weg als moeder is zij door meer dan één nacht gegaan, aldus Franciscus: 'Maar', zegt hij, 'Maria is geen vrouw die depressief wordt omwille van de onzekerheden in het leven, vooral wanneer niets de goeie richting lijkt uit te gaan. Zij is ook geen vrouw die met geweld protesteert, die tekeergaat tegen het levenslot dat ons vaak met een vijandig gezicht aankijkt. Zij is daarentegen een vrouw die luistert. Vergeet nooit dat er een sterk verband is tussen de hoop en het horen. Maria is een vrouw die gehoor geeft.'

En dat is nu exact wat ik bedoel: zij doet precies dat wat deze wereld zo enorm nodig heeft: luisteren! Doe je niets als je luistert? Integendeel! Degene die vertelt, toevertrouwt, zet gedachten op een rijtje, kan zijn of haar zorgen kwijt, kan weer verder. Ik ervoer een wonderlijke rust in Kevelaar, in dat vanzelfsprekende 'even naar Maria'. Op die plek, bij haar, voelde ik een diepe verbondenheid met iedereen die daar in de voorbije eeuwen ook stond, met iedereen die er nu was en met iedereen die nog zal komen. Ik voelde me deel van de eeuwigheid. Waar je ook vandaan komt, wat je ook aan bagage meestorst, dit is er, is er altijd geweest en zal er altijd zijn: ontmoeting, thuis, veiligheid, vertrouwen, zachtheid.

Onvoorwaardelijkheid

Voor mij is Maria het zinnebeeld van de zachte krachten die we in tijden van machtsvertoon, van aangehitste polarisatie, van elkaar overschreeuwen en aftroeven met meningen, zo hard nodig hebben. Zachte krachten zoeken het conflict niet, macht interesseert ze niet. Ze hebben geen ego dat hen in de weg zit, niets dat hen belet te luisteren en te kijken, te zíen. En daar is absoluut niets softs aan. Zachte krachten staan voor onvoorwaardelijkheid. Dat vergt soms moed en gaat nu en dan tegen de stroom in; met die kop soep voor een asielzoeker, bijvoorbeeld. Daar zijn waar nodig is, het gebeurt met grote vanzelfsprekendheid. Zoals Maria verscheen in optrekkende kruitdampen, aan die eenvoudige handelsman. Niet om een einde te maken aan de oorlog - zij is machteloos met de machtelozen - maar om dát te delen wat onsterfelijk is, de ziel van het leven: hoop! Zo werd Kevelaar tijdens de Reformatie een geliefd bedevaartsoord voor Nederlandse katholieken die in eigen land hun geloof niet in vrijheid konden belijden.

En nog steeds trekt de bedevaartsplaats ongeveer een miljoen pelgrims per jaar. Het aantal neemt zelfs toe. En dat zie je eigenlijk overal: waar kerken leeglopen, worden kapelletjes weer gekoesterd. Het verbaast mij niet: kerken worden door instituties gebouwd, kapelletjes door mensen, heb ik wel eens gehoord.

Wijsheid van eeuwen

De verhalen die bij die kapelletjes horen zijn zo mooi: een 'gewoon' iemand vindt een Mariabeeldje en plaatst het in een eik. Een notabele besluit dat dat geen plek is voor de Heilige Maagd en zij wordt in de kerk geplaatst. De dag daarop is zij uit de kerk verdwenen en weer teruggekeerd naar de eik. Dan besluiten dorpingen om daar een kapelletje voor haar te bouwen. Het aantal legendes met deze strekking duikt in veel plaatsen op. En misschien is het niet zo gebeurd, maar ... het is wel waar.

Een prachtig metaforische werkelijkheid: Maria verschijnt aan gewone mensen en voegt zich daarmee soepel in de volksdevotie, in een eik, die in voorchristelijke tijden waarschijnlijk heilig was. De kerk probeert grip te krijgen en plaatst haar in de kerk. Maar Maria laat zich niet opsluiten, niet in en niet door de officiële kerk en keert terug naar waar zij blijkbaar het liefst wil wonen: tussen mensen. Ik vind het prachtig dat zij in een traditie staat van goddelijke voormoeders: moedergodinnen die juist in gewone levens altijd zo'n grote rol hadden. Wie afbeeldingen ziet van de oud-Egyptische godin Isis met haar zoon Horus, kan er niet omheen: in Maria heeft zij haar christelijke gestalte gekregen. Het plaatst Maria in een traditie die heel, heel ver teruggaat. Maria luistert met de berusting en de wijsheid van eeuwen en ... heeft de tijd. Dit wordt blijkbaar nog steeds herkend: kapelletjes krijgen nieuw leven, mensen maken er werk van om ze in ere te herstellen en er branden altijd kaarsjes. Wie somber is over lege kerkbanken, mag hieruit toch hoop putten, ik doe dat in ieder geval wél.

Volgens onderzoek van Ipsos I&O Research (november 2024) is zeven op de tien Nederlanders op zoek naar zingeving. Laten we niet vergeten wat wij, als kerk, eigenlijk aan kroonjuwelen te bieden hebben: rituelen, om te beginnen. Voor elk kruispunt in een leven is er een ritueel: bij geboorte, het volwassen-worden, de liefde en de dood. Gevoelens mogen er zijn, in de rituelen kun je er een weg mee. Met Allerzielen dat kaarsje voor een overleden dierbare opsteken en de naam weer noemen, alleen dat al is wonderschoon. Stilte natuurlijk, nog zo'n kroonjuweel. Mystiek, en de beleving daarvan: in een viering worden alle zintuigen aangesproken. Schoonheid mag ook een kroonjuweel heten: de liturgische kleuren, de gebaren, alles heeft betekenis in een fraaie choreografie.

Záng, ook een kroonjuweel! Het Gregoriaans weerklinkt in menige meditatie sessie en de liederen van Huub Oosterhuis zijn, evenals de psalmen, pure poëzie. Verhalen, oude, maar ook nieuwe, onze traditie bewaart ze. De gemeenschap natuurlijk, een heel belangrijk kroonjuweel: ergens bij horen. Thuis zijn. En tot slot: Maria. Voor mij een kroonjuweel, juist omdat haar traditie wortelt in eeuwenoude verhalen. 'Maria betekent voor mij geborgenheid, een oergevoel', zegt Herman Finkers. 'Een christendom zonder Maria vind ik niks, ook God heeft een moeder nodig.'

Foto:

Mariabeeldje in een boom
Ben Tettersoo

Op hartsniveau

Dat Maria harten raakt, zag ik onlangs ook in het programma 'Kloostergasten'. Kloostergast Eric Corton, muzikant en presentator, laat een zuster de tatoeage op zijn onderbeen zien: een grote, kleurrijke Maria van Guadalupe. Hij vertelt dat hij niet kerkelijk of religieus is en vraagt haar of ze het erg vindt dat hij een Maria-tatoeage heeft. 'Helemaal niet', antwoordt de zuster. 'Want uiteindelijk zijn de zaken van het geloof universeel. Het ligt op het niveau van het hart en niet op het niveau van het hoofd. En het hoofd kan het vaak niet bij elkaar krijgen, maar het hart kan aanvoelen.'

Lyda Westerink

Lyda Westerink is schrijver en journalist en kritisch, maar ongeneeslijk (en opgewekt) katholiek.

Foto: Maria in de basiliek van Kevelaer (2024)

